

IVAN LEHOTSKÝ: PREČO ANI PO TRIDSIATICH ROKOCH NEDOBIEHAME ZÁPAD? KEDY SA ZAČNE OTVORENE HOVORIŤ ZAMLČANÁ PRAVDA?

- CZ24 News | 29. prosince 2020

SLOVENSKO: V čase, keď sa spätne, po vyše tridsiatich rokoch začína čoraz viac kriminalizovať obdobie socializmu najmä tými, ktorí ho vlastne ani nezažili, je najvyšší čas začať otvorene hovoriť (kým sa to ešte smie) o tom, ktorý režim nám čo dal a čo vzal

Ako môže človek veriť v systém, ktorý ani po tridsiatich rokoch budovania rozvinutej kapitalistickej spoločnosti – údajne lepšej, spravodlivejšej, efektívnejšej, zdravšej než tá predošlá – väčšine obyvateľstva reálne (keď sa to zhodnotí celkovo, zohľadniac vedeckotechnický vývoj) neposkytne lepší život než ten pred pred ním? To sa pýtal istý analytik v článku, ktorý sme priniesli nedávno. A za tým nasledovala parafráza známej zlomyselnej sarkastickej hlášky z ktoréhosi českého filmu: „Kdepak asi udělali soudruzi liberální demokraté chybu?“

V diskusii sa potom objavila zaujímavá odpoveď. Podľa istého účastníka debaty problém je v tom, že hoci pred socializmom sme na tom boli ekonomicky lepšie ako Rakúsko, socializmus u nás napáchal také škody, že Rakúšanov už nikdy nedobehneme. Na prvý pohľad možno celkom zmysluplné vyjadrenie, s ktorým sa nemalá časť verejnosti stotožňuje. Lenže tu sa žiada dopovedať niekoľko podstatných vecí, aby sme uviedli toto jedovaté klišé, také rozšírené medzi ľuďmi, na pravú mieru. Keďže ide o jeden z kľúčových problémov našich novodobých dejín, rozhodli sme sa veci venovať zblíža.

Prečo je vlastne odpoveď na túto otázku taká dôležitá? Prečo je po vyše tridsiatich rokoch už najvyšší čas otvoriť celospoločenskú diskusiu aj na túto tému a otvorene pomenovať skutočnú podstatu vecí? Aj preto, aby sme sa objektívne vysporiadali s minulosťou, ale predovšetkým preto, aby rozhodnutia, ktoré robíme dnes a budeme robiť v budúcnosti, neboli pokrivené ideologickými klamstvami. Bez

poznania pravých príčin problémov nie je možné nájsť skutočné riešenia.

Kam sa podel skutočný trh?

Môže za naše zaostávanie a za našu dnešnú situáciu naozaj socializmus? Tak najprv treba povedať: aj keby socializmus naozaj spôsobil, že sme hlboko padli, to samo osebe ešte nedáva odpoveď na otázku, prečo sa ani po tridsiatich rokoch situácia nevyrovnáva, ale naopak, rozdiely sa ešte zväčšujú.

Ak je pravda to, o čom nás po roku 1989 politológovia a liberálni ekonómovia presviedčajú, že kapitalizmus je systém, kde všetci majú rovnaké a férové šance, veď funguje trh tovarov, služieb, myšlienok, pracovnej sily, skrátka všetkého, tak potom predsa nemôže existovať dôvod, prečo by sme sa nemali začať postupne stavať na nohy a približovať po každej stránke Západu, ak sme rovnako dobrí – a že sme rovnako dobrí, to sme predsa ukázali už pred vojnou, keď sme na tom ekonomicky boli, ako to priznal aj spomínaný diskutér, lepšie ako Rakúsko.

Oponent by nám na to možno povedal niečo v tom zmysle, že problém môže byť v tom, že my sme sa ešte stále toho socializmu v sebe tak úplne nezbavili. Lenže kde je potom tá slávna „neviditeľná ruka trhu“?

Fakt, že na Slovensku už Slovákom patrí iba máločo, že všetko vykúpili, doslova vykradli, vytunelovali cudzinci a sme už iba krajinou-montovňou (nech už sa to stalo z akéhokoľvek dôvodu) je do očí bijúci. Prečo šikovní našinci nie sú majiteľmi slovenských automobiliek, obchodných reťazcov, mliekarní, ale cudzinci? Veď v trhovom prostredí predsa platí, že neexistujú problémy, ale iba príležitosti... Ako to, že nevyužili tieto skvelé šance tí šikovní, ktorí sa so socializmom v sebe dokonale vysporiadali – napríklad preto, lebo ho už nezažili?

Nerovnaká štartovacia pozícia?

Oponent by pravdepodobne poukázal na to, že veď tí šikovní situáciu využili – ibaže nie naši, ale tí zo zahraničia... A že prečo to neboli tí naši, ale cudzí? Oponent by možno konštatoval, že podstata tej dnešnej nerovnosti je v tom, že v dôsledku rozdielného historického vývoja sme začínali z nerovnakej štartovacej pozície. A najskôr by povedal, že práve v tom spočíva vina socializmu, že sme sa po štyridsiatich rokoch dostali na tú nerovnakú štartovaciu čiaru.

Ponechajme teraz stranou, v ktorom momente a prečo sa nerovnaký historický vývoj zmenil tak fatálne v náš neprospech, k tomu sa dostaneme neskôr. Ale pozrime sa v tejto súvislosti na jeden fakt, ktorý by inak apologéti liberalizmu za žiadnych okolností otvorene nepriznali.

Ak náš virtuálny oponent prizná, že problém našej ekonomiky po roku 1989 spočíval v nerovnakej štartovacej pozícii našich a nadnárodných trhových subjektov, potom zároveň priznáva (nech už by konkrétna príčina bola akákoľvek), že výsledkom týchto procesov je holý fakt, že existujú krajiny majiteľov a na druhej strane krajiny pracovníkov, zamestnancov, arbeiterov... a teda, že realitou dneška, v ktorej žijeme, je to, čomu niekto nie bezdôvodne hovorí neokolonializmus.

No dobre, ak sa vám nepáči slovo neokolonializmus, nazvite si to trebárs inak. Ale nie je ťažké si zrátať na prstoch jednej ruky, že ak globálne spoločnosti sídlia v niektorých krajinách a v iných nie, a zisk sa prelieva do krajín majiteľov a tam sa rozpúšťa v ekonomike, tak niektoré krajiny sú nevyhnutne bohatšie než iné. A že sa životná úroveň nebude sama od seba vyrovnávať, ale naopak, bude tu prirodzená tendencia, aby sa rozdiely ešte prehĺbovali.

V tomto mieste si môžeme opäť položiť otázku: je to naozaj socializmus, ktorý môže za to, že Západ

nedobíhame? Nie je skutočným dôvodom nášho zaostávania fakt, že v dôsledku určitých historických skutočností sme sa stali dŕžavou neokoloniálnych mocností a od toho momentu nemáme svoj osud vo vlastných rukách?

Až keď sme si ujasnili tento dôležitý moment, je vhodná chvíľa, aby sme sa vrátili k pôvodnému problému: ktoré to boli tie historické skutočnosti, v dôsledku ktorých sme my Slováci - a rovnako tak aj Česi, Maďari, Poliaci a ďalšie národy bývalého sovietskeho bloku, ktoré sa dostali do sféry vplyvu USA - vlastne stratili vládu nad vlastnými krajinami, nad ich ekonomikou a stali sa neokoloniálnymi vazalmi. Je naozaj na vine socializmus?

Čo spôsobilo tú zmenu?

Mnohí pamätníci spomínajú, že ešte v 60. rokoch sme ekonomicky na tom boli lepšie, alebo prinajmenšom porovnateľne ako Rakúšania, nehovoriac o bežných Talianoch, Španieloch a ďalších obyvateľov najmä južnej Európy, z ktorých mnohí vtedy mohli o životnom štandarde našinca s jeho sociálnymi vymoženosťami, rekreáciami, školstvom či zdravotníctvom zdarma a sídliskovými bytmi s ústredným kúrením a teplou vodou iba snívať.

Čosi sa zmenilo v 70. a 80. rokoch: životná úroveň na Západe vzrástla, kým u nás stagnovala. Prečo to tak bolo? Tých dôvodov iste bolo viac: začali sa prejavovať chyby reálneho socializmu, „produkčný stroj“ RVHP vybudovaný po vojne zastaral a nedostával nové impulzy, budovateľské nadšenie opadlo. A predovšetkým, Sovietsky zväz ako centrálny prvok ekonomickej sústavy stratil dych, vyčerpal svoje vnútorné možnosti súťažiť s USA v zbrojení a popri tom držať krok aj v iných oblastiach.

Na druhej strane barikády medzitým prebehol pozoruhodný rozvoj, okrem iného v oblastiach, ktoré socialistickému táboru zostávali nedostupné: prudko sa rozvinula elektrotechnika a výpočtová technika, prišli nové materiály a technológie, zdokonalil sa obalový a reklamný priemysel, ktorý umožňuje predáť akýkoľvek šmejd ako nádherný lákavý produkt... A samozrejme, nad tým všetkým bola sofistikovaná a mnohovýstevná propaganda, ktorej súčasťou bola móda, populárna hudba a mnohé ďalšie fenomény, ktoré spôsobili, že našinci začali masovo pociťovať, že život na západe je omnoho lepší.

Prečo je život na Západe lepší?

On taký na Západe naozaj bol a dodnes je - a tých dôvodov je opäť viac. Krajiny západných veľmocí sú, na to nezapúdajme, po stáročia epicentrom modernej svetovej civilizácie a počas histórie sa v nich naakumulovalo nesmierne bohatstvo a obrovský kultúrny, intelektuálny, vedecký potenciál. Globalizovaný Západ je pupkom celého sveta, efektívne využíva (niekto to nazýva aj vykorisťovaním a drancovaním) surovinovú, priemyselnú, ľudskú základňu väčšej časti planéty, je neokoloniálnou výkladnou skriňou toho najlepšieho z krajín zo všetkých kontinentov - to jednoducho nemohlo a nemôže prekonať žiadne spoločenstvo štátov „vzbúrených proti Ríši“, ktoré by chceli vybudovať nejaký alternatívny, spravodlivejší svet.

Vlastne sa dá povedať, že je zázrak, že Sovietsky zväz s jeho satelitmi, dedič zaostalého cárskeho Ruska, dokázal so Západom dlhé desaťročia držať krok vojensky a čiastočne aj ekonomicky - ten zázrak sa však musel raz skončiť.

Reálne aj na samom konci toho príbehu v mnohých ohľadoch ten systém stále fungoval, režim však strácal body najmä tam, kde to bolo najviac vidieť: prázdne obchody, zablatené cesty, nemožnosť cestovať, policajný štát, cenzúra... Ľudia postupne zabudli o čo ich otcovia bojovali a začali túžiť po zmene - a na to systém reagoval najhorším možným spôsobom: zákazmi a perzekúciami.

Prečo po roku 1989 štát ekonomiku nechránil?

Ani toto všetko však v skutočnosti ešte stále neznamenalo prehru. Áno, naša ekonomika pred rokom 1989 bola nevykonná, potrebovala obnovu. Ale neustála obnova prebieha aj na Západe a spätne sme videli, že ani tam nebolo všetko iba moderné a progresívne.

Keby krajiny bývalého socialistického tábora na prelome 80. a 90. rokov mali možnosť voľby a osvietené vlastenecké vedenie, mohli prijať rozumné opatrenia, aby zabezpečili plynulý prechod na ekonomiku podobnú tej západnej, po akej mnohí ľudia vtedy túžili: keby stanovili napríklad dvadsaťročné prechodné obdobie, počas ktorého by nebolo možné predať ekonomické subjekty do cudziny, keby urobili rozumnú privatizáciu, ktorej výsledkom by bolo družstevné vlastníctvo ekonomiky na spôsob Mondragonu či iných vo svete odskúšaných modelov, keby zachovali štátne vlastníctvo kľúčových odvetví, keby...

Namiesto toho sa tieto krajiny otvorili nadnárodným predátorom okamžite, šokom, nepripravené, nechali svoje ekonomiky doslova vydrancovať a vykrvacať. Vtedajší ekonomickí guruovia to obhajovali tým, že ochranné opatrenia sú prežitkom. Dnes rovnaké opatrenia používa Západ na ochranu pred čínskymi predátormi a zrazu to už prežitok nie je...

Prečo vtedajšie vedenie východoeurópskych štátov dopustilo, aby sa z ich krajín stali neokoloniálne gubernie? Tí, ktorí boli vtedy vo funkciách, potom už len krčili plecami: „lebo sme to vtedy lepšie riadiť nevedeli“. (To bolo naozaj také ťažké vziať si dobrých poradcov?) Ale nie každý je taký naivný, aby mu stačila takáto odpoveď: kto vníma dianie v širšom kontexte, toho je len veľmi ťažké presvedčiť, že celé to dianie nebolo výsledkom zásahu vyššej geopolitickej moci, ktorá rozhodla o tom, že východná Európa bude iba neokoloniálnym príveskom Ríše.

A preto môžeme odpovedať na tvrdenie z úvodu článku: v podstatnej miere nie socializmus môže za likvidáciu samostatnosti ekonomiky východoeurópskych krajín a ich zaostávanie, ale predovšetkým geopolitika a neokolonializmus. My sme nestratili svoju šancu na dobiehanie Západu tým, že sme zavrhlí socializmus, ale v skutočnosti až vtedy, keď sme mu odovzdali kľúče od našej ekonomiky, a tým aj od našej budúcnosti.

Taká je pravda. Treba to hovoriť otvorene, pretože jediná cesta k lepšej budúcnosti je priznať si pravdu.

Na záver ešte niekoľko citátov voľne súvisiacich s témou:

„Zánikom komunistického zriadenia v roku 1989 sa vrátili naspäť všetky dôvody prečo komunizmus prišiel na svet.“ Ludvík Vaculík

„Štáty v dôsledku svojho vyššieho zadĺženia môžu čím ďalej, tým menej suverénne rozhodovať o svojej politike a stávajú sa závislými na svojich veriteľoch. Situácia sa môže raz dostať tak ďaleko, že sa štáty dostanú do faktického zajatia súkromných finančných skupín. Veritelia potom štátom povolia len takú politiku, ktorá povedie k ich ďalšiemu bohatnutiu na úkor ostatných. Už dnes väčšinu predstaviteľov centrálnych bánk vyspelých krajín riadia obyvateľmi nevolení ľudia, ktorí predtým pracovali v komerčných bankách.“ Lukáš Ulrych

„Krajiny, ak majú byť naozaj slobodné, musia mať možnosť aj slobodne robiť chyby, zažívať svoje vlastné katastrofy, poučiť sa z nich a nachádzať riešenia, ísť svojou vlastnou originálnou a objavnou cestou. Jedine tak bude svet budúcnosti môcť byť naozaj pestrý a slobodne sa rozvíjajúci do nových, bohato variabilných foriem.“ Anonym

„Perfektná diktatúra by vyzerala ako demokracia, ale v podstate by išlo o väzenie bez stien, kde by väzni ani nesnívali o možnosti prepustenia. Bol by to sofistikovaný systém otroctva, kde by si otroci cez spotrebu a zábavu zamilovali vlastnú poddajnosť.“ Aldous Huxley

„Kedykoľvek je reč o fašizme, je reč o kapitalizme.“ Anonym

„Hlboko si padol, rod môj, že rozkazy k mukám a k záhube svojej sám vykonávaš, ktoré by iný odmrštil s nevôľou zvrchovanou. Podhodil si sa nohám šliapateľov svojich a oni teraz rajtujú s potupou a s výskaním po Tebe.“ Ľudovít Štúr

„Zbrane a zrada: to boli odjakživa dve hlavné metódy vedenia vojen. V modernej dobe, čím nebezpečnejšie sú zbrane a čím nezmyselnejšie je ich skutočné použitie, tým väčšiu rolu hrá zrada a zradcovia.“ Anonym

„Myslel som si, že demokracia je vláda ľudu. Americký prezident Franklin D. Roosevelt mi vysvetlil, že demokracia je vláda amerického ľudu.“ J.V. Stalin

„Nezabúdajte, že ako slobodní občania takzvanej ‚demokratickej a slobodnej‘ spoločnosti máte právo zatvárať vrátka pred čímkoľvek a komukkoľvek.“ Karel Kryl

„Musíme stále putovať z tábora do tábora, spolu s pravdou, tou utečenkyňou z tábora víťazov.“ Ján Pavol II.

„Keby ľudia porozumeli nášmu bankovému a peňažnému systému, myslím, že by nás zajtra čakala revolúcia.“ Henry Ford

„Márne je dúfať, že sa niečo zmení, kým obdivujeme lesk žaby a skúšame s ňou sedieť na prameni.“ Peter Rzyman